

Lektorjevo spremljanje razvoja golfske terminologije

Pri pospravljanju svojih lektorskih predalov sem našla tudi kaj takega, kar je bilo že dolgo zakopano ne samo med listi papirjev, ampak tudi v moji glavi. Z nekaj zdrave distance se mi je zazdelo spet zanimivo, ne toliko s strokovnega vidika kot za razumevanje in vrednotenje lektorjevih opravil, ki se vendarle ne omejujejo zgolj na postavljanje ločil ali premetavanje in zamenjavanje posameznih besed, kot bi se nam sem in tja lahko očitalo. Zelo resno se spopadamo tudi z zahtevnejšimi in včasih na novo postavljenimi jezikovnimi vprašanji. Domišljam si, da takšno prizadevanje kažeta tudi zapisa, ki sta bila prvotno namenjena igralcem golfa. Naključje pa je poskrbelo, da sta zdaj predstavljena lektorskemu občestvu. Kolegica Darja Tasič je v Povzetku jezikovnega pogovora 31. 3. 2015 v poglavju Neujemalni prilastek navajala tudi zveze golf igrišče, igrišče za golf, golfišče in me s tem nevede spodbudila, da sem ji pokazala svoje golfsko gradivo, po prebranem pa me je tudi nagovorila, naj ga objavim na lektorskih spletnih straneh. Z njenim sodelovanjem sem za objavo pripravila dva prispevka: prvi je bil objavljen v eni od številke revije **Golf** (1995–2008) okoli leta 2000, drugi je nastal 2008 kot mnenje lektorice na polemični zapis o zmešnjavi v golfski terminologiji (Stanko Nežič, Ali Slovenci žogico bližamo, puttamo ali patamo?). V omenjenem besedilu se pisec med drugim obrača na prevajalce in terminologe, nič pa ne omenja piscev nasploh in lektorjev, a me je urednica revije prosila, naj napišem o tem svoje mnenje. Ne prvi ne drugi članek pa nista izšla, ker je revija zaradi finančnih težav prav pri pripravljanju tekoče številke nehala izhajati. V načrtovanem članku sem svoj odgovor poskušala utemeljevati s prikazom razvijanja golfske terminologije v reviji **Golf**, za tukajšnjo objavo pa sem ga nekoliko skrajšala in prilagodila novemu naslovniku. Kako se golfska terminologija razvija zdaj, ne vem, saj ne prebiram ustreznih literature, še manj igram golf, zato z objavo tega prispevka na spletnih straneh lektorskega društva ne želim ničesar spreminjati, usmerjati drugam. Članka sta le v vlogi zgodovinskega prikaza nastajanja golfske terminologije in vpogleda v lektorjevo delavnico.

Strokovno izrazje v golfu

Kar nekaj razlogov je spodbudilo nastanek članka, posvečenega jeziku in zlasti strokovnemu izrazju v golfu. Že ob pripravljanju prve številke revije **Golf** se je namreč pokazalo, da bodo težave pri oblikovanju slovenske terminologije. Seveda to sploh ne pomeni, da udeleženci te športne panoge (igralci, pisci člankov, uredniki) ne bi poznali bogastva prvin igre in poimenovanja zanje. Prav nasprotno! Toda jezik se razvija na več ravneh.

To, kar se da na primer na igrišču soigralcu povedati tako preprosto in slikovito, pokomentirati, analizirati posamezne prvine igre ipd., pa lahko povzroča težave, ko je izgovorjeno treba oblikovati v pisno sporočilo. Pisec ima pri tem več možnosti.

Da zamahne z roko, prenese sproščeno govorico športnega žargona v pisno obliko, češ saj piše za ljudi, ki ta šport dobro poznajo. Morda so njegove zahteve večje in želi svoj predmet sporočanja predstaviti čim bolj različnim bralcem, čim bolj strokovno in v skladu z jezikovno normo slovenskega jezika. Njegova ozavešenost mu bo takoj postavila tudi taka vprašanja: Ali strokovne izraze iz avtentičnega okolja (izposojenke, tujke: *handicap, putting, green, fairway, rough, semirough, caddie*) posloveniti, jim dati podomačeno obliko (*hendikep, patanje, grin, raf, kedi, čipanje*) in se tako izogniti mnogim težavam pri zapisovanju in pregibanju neslovenskih besed (*caddie* ali *caddy, caddieja, caddija* ali *caddyja, boogie* ali *bogey*, na *greenwayu* ali *green wayju* itd.)?! Ali pa narediti še korak naprej, zbrati strokovno znanje, praktične izkušnje z obravnavanega področja in narediti nove besede oziroma že znanim

besedam dodati nove pomene (strežnik, pomočnik, nosač za *caddie*; zelenica za *green*; ledina za *rough*). Pri tem pa ne bo šlo brez tveganja. Prav lahko se zgodi, da se vse besede ne bodo »prijele«, da bodo zbujele celo posmeh. Zgleda za to ni treba iskati daleč. Kar spomnimo se slovenske zgoščenke za CD (Koliko posmehljivih namigovanj je bilo zaradi nje celo v sredstvih javnega obveščanja: tlačenka, stisnjanka!) ali pa zabojnika za kontejner. (Danes se zabojniku nihče več ne čudi.)

Skratka, izzivov ob novi reviji je bilo za vse, ki so sodelovali pri njej, dovolj, tudi zame, ki sem sprejela ponudbo, da bi skrbela za njeno jezikovno podobo.

Medtem ko si je revija utirala pot med bralce, sta izšli tudi dve prevedeni deli o golfu (**Pravila golfa**, 1992; **Najnovejše tehnike v golfu**, 1997, oboje v prevodu Zofije Klemen - Krek), opremljeni s slikovnim gradivom in slovarčkom strokovnih izrazov in slovenskih soznačnic. Hkrati smo se zdaj že lahko vprašali, ali se terminologija tega športa razvija v pravo smer, ali ni še vedno preveč odvisna in suženjsko navezana na jezik svoje domovine. Ali bi bili slovenski izrazi lahko kos angleškim ali pa ne zmorejo ustvariti pomenskih odtenkov, potrebnih za obvladovanje igre in njenih pravil?

Misel, da bi ta vprašanja najlažje reševali, če bi se o njih pogovarjali vsi, ki tako ali drugače, posredno ali neposredno sodelujemo pri ustvarjanju golfske terminologije, je dobila realno podobo na posvetovanju v restavraciji blejskega golfskega kluba. Ker so poročila o tem dogodku za revijo **Golf** pripravili tudi drugi udeleženci posvetovanja, njenim bralcem predstavljam samo nekaj izbranih jezikovnih vprašanj, pripravljenih za to priložnost.

Kaj vse je gradivo, vsebovano v člankih, ponujalo v premislek jezikovnemu pregledovalcu? Naj začnem kar pri temeljni besedi – samostalniku *golf*. Pokazalo se je, da ta nosilna beseda skoraj nima razvite besedne družine. Samostalnik je pokrival tudi vlogo nesklonljive pridevniške oblike in bil zato preobremenjen z zvezami, ki so polnile besedila revije (*golf igrišče*, *golf turnir*, *golf palice*, *golf klubi* itd.). Igralca, brez katerega tudi športa ne bi bilo, pa smo v zagati premetavali sem in tja. Še najmanj smo grešili, če smo ga opisali kot *igralec golfa*. Toda vsaj desetkrat zapored napisati v kratkem članku tako obliko deluje stilno zelo togo. Potem so se sramežljivo pojavljale še druge oblike: *golfer*, *golfar*, *golfigist* in iz teh besed izpeljane pridevniške oblike: *golfski*, *golfski*, *golfigističen*. Kateri obliki dati prednost? Kako v takem položaju ravnati, da bo pri ustvarjanju novega besedišča zadoščeno vsem prej naštetim kriterijem?

Pregledala sem kar največ slovarskih in leksikalnih priročnikov in spremljala razvoj besedne družine *golf* ter pri tem ugotovila, da vsi ti priročniki bolj ali manj prinašajo le definicijo igre, zelo malo pa je podatkov o besedišču. Naj jih naštejemo: Jože Glonar, **Poučni slovar I** (1931), Jože Glonar, **Slovar slovenskega jezika** (1936); **Slovenski pravopis** (1962; *golf* = športna igra, *golfigišče* = igrišče za *golf*); **Slovar slovenskega knjižnega jezika I–IV** (1970–1985; nekaj iz vsebine ob iztočnici *golf*: *Golf* je športna igra na prostem, pri kateri spravljajo igralci kroglo v jamice – igrati *golf*; *palice* za *golf*; *golfigišče* /redko/ igrišče za *golf*; *golfski* – *golfsko igrišče*); Franc Verbinc, **Slovar tujk** (1971); **Besedišče slovenskega jezika I–II** (1987); **Leksikon Cankarjeve založbe** (1988); **Od zadnji slovar slovenskega knjižnega jezika** (1996); Marko Snoj, **Slovenski etimološki slovar** (1997; poleg definicije poskuša pojasniti besedo *golf* tudi etimološko). Našteti jezikovni priročniki mi s skopimi navedki in skromnimi zgledi niso dali novih informacij o obravnavani besedi. Zato sem na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, ki hrani obsežno kartoteko besedišča, zbranega ob nastajanju **SSKJ**, pregledala gradivo za besedo *golf*. Gradivo je natančno dokumentirano, navedeni so viri izpisov (**Slovenski**

poročevalec, Tedenska tribuna, Delo, Življenje in tehnika, Naši razgledi, knjige, prevodna dela), vendar se najde malo besedotvornih oblik (*golf*: golf obleka, golf hlače, mini golf, palice za golf, golf klub; *golfišče*; *golfski*: golfsko igrišče, golfska žoga, golfska igra; golfturistični).

Še vedno je ostajalo eno temeljnih vprašanj, kako poimenovati igralca, ki igra golf. **Odzadnji slovar slovenskega knjižnega jezika** pa mi je posredno odgovoril tudi na to vprašanje. Med besedami z obrazilom *-ar*, ki označujejo osebo, ki opravlja kako dejavnost (npr. slaščičar, cvetličar, zidar, vladar, zgodovinar, cestnar, kavarnar), sem med športniki našla samo tele: smučar, kolesar, (lavfar = nižje pogovorno), balonar, boksar in njim ustrezne pridevnike: smučarski, kolesarski, boksarski. Med besedami z obrazilom *-ist*, ki označujejo osebo, ki se ukvarja s kakim športom, pa so me zanimale tele: biljardist, kanuist, skifist, šahist, hokejist, rugbyjist, biciklist, motociklist, vaterpolist, kravlist, slalomist, montanist, alpinist, skuterist, krosist. Njim ustrezne pridevniške oblike so npr. hokejski, rugbyjski, montanski in montanističen, vaterpolski, alpinski in alpinističen itd. Če zdaj primerjamo ti dve skupini besed, opazimo, da se obrazilo *-ist* dodaja osnovam izposojenk, *-ar* pa predvsem osnovam domačih besed. Po tej besedotvorni zakonitosti je narejena tudi oblika *golfigist*, ki se je med pisci revije **Golf** močno uveljavila. Ob njej soobstaja sopomenka *golfigar* s pridevniško obliko *golfigarski*, ki se je udomačila v prevodnih delih, sliši oziroma bere pa se tudi v novinarskih poročilih. Tudi pridevniška oblika *golfigski* se s težavo udomačuje in bo marsikateri pisec veliko raje zapisal nesklonljivo obliko: na golf igrišču, golf oprema, z golf palico. Pa ni potrebno! Prav nič nas ne motijo podobne izpeljanke, kot delfski, tartifski, šerifski, krfski, tufski, pa so prav tako izpeljane iz osnove, ki se končuje na soglasnik *-f*. Vprašanje pa je, ali je smiselno razvijati oziroma uporabljati obe obliki.

Kakor koli se bo razvijalo strokovno izrazje v golfu, moramo vedeti, da je jezik živ organizem, ki ima svoje zakonitosti in ne prenese vsiljevanja. Tako bo tudi tu. Prenesel bo samo tisto, kar bo živelo tudi v praksi. Terminologija se bo razvijala hkrati s stroko. Veliko pa za ta razvoj lahko naredimo vsi udeleženci tega procesa (igralci, novinarji, uredniki, upravljavci, lektorji) s spoznavanjem te športne panoge in svojo jezikovno ozaveščenostjo, če sledimo tistemu, kar je v jeziku boljše, pravilnejše, če upoštevamo normo knjižnega jezika in izhajamo iz tradicije oziroma dosedanje jezikovne prakse. Potrebujemo tudi nekaj poguma, ko poskušamo ustvarjeno nadgraditi, pa tudi ustvarjalnosti, ko dodajamo novo.

To in ono o golfski terminologiji, njenih ustvarjalcih, zakonodajalcih in še o čem

Bila sem izzvana, da kot lektorica revije **Golf** razmislim o njenem več kot desetletnem jezikovnem razvoju, predvsem pa o razvoju golfske terminologije. Brskala sem po jezikoslovni literaturi, prelistavala leksikone, brala članke, a bi za tehtnejši strokovni odgovor vendarle potrebovala več časa in angažiranja pri pregledu golfske literature. Pri tem bi mi lahko pomagalo tudi bibliografsko kazalo revije **Golf** (če bi ga kdo sestavil), v kateri je bilo objavljeno kar nekaj prispevkov, ki so se nanašali na zgodovino tega športa v Sloveniji. Seveda pa bi pravo sliko 70 let trajajoče golfske »terminološke zmede« dobili z načrtnim izpisovanjem iz vse golfske literature (dnevniški, strokovni časopisi, golfska pravila, leksikoni, leposlovje, elektronski mediji) in s spremljanjem vseh slogovnih ravni uporabe jezika. Šele to bi bila dobra osnova za pripravo terminološkega slovarja. Samo premišljeno sodelovanje teh dveh ravni, jezikoslovca in področnega strokovnjaka, lahko da dobre rezultate. Za zgled nam je lahko na primer SSKJ z res velikim številom terminoloških svetovalcev. Vsaka stroka je tu dala najboljše, kar je imela. Glede vloge terminologa pri uzakonjanju strokovnega izrazja za posamezno področje se lahko v

tem pogledu samo strinjam z gospodom Nežičem, ki je zapisal: »**Terminolog** pa je tisti, ki ga ponavadi angažira stroka (društvo, zveza, združenje, panoga), da iz niza ponujenih rešitev izbere tisti izraz, ki se je po nekem obdobju najbolj 'prijel', torej tistega, ki ga je stroka sprejela. Nikakor tudi ne sme, za vsako ceno, vztrajati le pri besedah domačega izvora, če je zaradi tega onemogočeno sporazumevanje. Končne odločitve so v pristojnosti stroke, ne jezikoslovcev, še manj prevajalcev.« Tudi glede vloge prevajalcev ni tukaj nič novega. Nežič: »Prevajalci imajo ob pojavu tujega izraza v našem prostoru nalogo, da poiščejo ustrezno besedo v slovenskem jeziku. Različni prevajalci ponavadi predlagajo različne izraze, kar je tudi prav, saj le tako pridemo do najboljših rešitev.« A ne gre samo za prevajalce, gre za vse, ki morajo pri pisnem in tudi ustnem komuniciranju, izražanju sploh, uporabljati ustrezno izrazje. Tukaj pa bom bralce vendarle spomnila, kako sem golfsko terminologijo sredi 90. let prejšnjega stoletja, ko je začela izhajati revija **Golf**, doživljala jaz, ki sem bila zaprosena za jezikovno pregledovanje njenih besedil, in tako poskušala posredno odgovoriti, ali je terminološka zmeda, nakazana z izrazi *bližanje*, *patanje*, *puttanje*, res tako neodpušljiva.

Pri oblikovanju revije **Golf** sem sodelovala že od vsega začetka. Ko sem dobila v roke prva besedila, sem se počutila, kot da berem v jeziku, ki ga obvladam komajda pasivno. Toda ali bi morala za to kriviti pisce, ki so golf poznali, ga igrali in o njem tudi pisali, pri tem pa uporabljali izraze, kakršne so spoznavali na igriščih (v začetku tujih, saj domačih ni bilo), ob prebiranju pravil, sprva pisanih samo v angleškem jeziku? Seveda ne! Tedaj je bilo do izvirnega besedja čutiti toliko strahospoštovanja, da si pisci iz osnovnega izraza, tj. besede golf, niso upali izpeljati niti pridevniške besede, zato pa so se po besedilu »sprehajale« besede kot golf palice, golf igrišče, golf pravila. Morda bi naše uho te izraze preneslo tudi še zdaj. Kako pa bi zbdlo, če bi slišali na primer tenis lopar, hokej palica! (Teh besednih zvez seveda nihče ne uporablja!) In kaj je z besedo golf narobe, da ne bi mogla imeti ob sebi svoje družine, kot golfski, golfišče, golfist? Tudi igralci so bili najprej vse drugo kot golfisti (golferji, golfarji), dokler se ni našel novinar, ki je prvi zapisal to besedo. S pomočjo **Odzadnjega slovarja slovenskega knjižnega jezika** sem potem poskušala ta izraz s primerjalno analizo tudi strokovno utemeljiti. Zdaj je beseda sprejeta in se ob njo nihče več ne spotika. Tako se je z vsako naslednjo številko zapisovala tudi golfska terminologija, čeprav morda nekoliko drugačna od tiste, ki se je uporabljala na igrišču. Različne ravni jezika pač! A prava osnova za njeno strokovno utemeljitev je nastala šele, ko je bila na pobudo mag. Janka Araha, revije **Golf** in Golf zveze Slovenije (GZS) pri tej zvezi ustanovljena tudi jezikovna sekcija. Sestavljali so jo igralci (od pravnikov do poznavalcev zgodovine golfa), novinarji, urednica revije **Golf**, strokovnjakinja za golfska pravila in lektorica, posebno veljavo pa ji je dal jezikoslovec Janko Moder (bil je med drugim tudi član uredniškega odbora **Slovenskega pravopisa**, 2001, pred tem predsednik Jezikovnega razsodišča, slovel pa je tudi po tem, da je znal jezikovna vprašanja uravnotežiti, in mu ne bi mogli pripisovati purizma). Na svojih srečanjih je skupina analizirala besedo za besedo, poskušala utemeljiti vsak izpeljani slovenski izraz, npr. zakaj je zelenica boljša kot *green*, čistina boljša od *fairwaya*, ledina od *rougha*. Zakaj je jamica (SSKJ: kopati jamice, porivati frnikole v jamico) primernejša od luknje (SSKJ: zamašiti luknjo v čolnu; zakrpati luknjo v nogavici). Lahko rečem, da ni bilo izraza iz golfske terminologije, ki mu na teh sestankih ne bi posvetili pozornosti – pri nekaterih izrazih z več jezikovne inovativnosti in z večjim občutkom, pri drugih se je vedelo, da se bo izbrani slovenski izraz še moral mediti, iskati. Vzporedno z iskanjem slovenskih izrazov je tekkel tudi proces zgolj domačenja oblik izvirnih izrazov (*birdie* : brdi, *bogey* : bogi, *eagle* : igl), praktični rabi pa je bilo prepuščeno, kdaj se bo uporabil slovenski izraz, kdaj samo podomačena oblika tujega. Tako smo lahko brali v reviji **Golf** po eni strani, da je igralcu uspel brdi (ne ptiček), medtem ko se je zelenica (in še nekaj najpogostejših izrazov) udomačila tako rekoč pri vseh piscih. Ti so se namreč različno odločali za domačo terminologijo, pogojno pa je bilo razumeti tudi, da so to prepuščali odgovornemu za jezikovno

podobo revije. In vendar so se na njenih straneh včasih pojavljala besedila, ki so ob izbiri teh dveh možnosti rajši ohranjala izvirne angleške izraze in tako »kvarile« podobo in jezikovni nazor, načrtan v delu omenjene skupine in v publikacijah, ki so bile iz tega izpeljane.

Zakaj se torej žogica še vedno bliža, pata in putta?

Tisti, ki se poklicno posveča jezikovnemu pregledovanju besedil, mi bo pritrdil, da včasih kdo zavestno ne sprejme pravil, določil (lahko gre samo za sugestije), ki jih je stroka postavila oziroma predlagala, in da med tremi možnostmi – 1. besedilo se popravi v skladu s pravopisno normo oziroma priporočili; 2. besedilo se kljub piščevemu nasprotovanju popravi; 3. besedilo se objavi takšno, kot je prispelo v uredništvo – včasih, po presoji, izbere tretjo, to je, spoštuje avtorjevo voljo, posebno glede terminologije. Po zgled bom šla kar k v našem pravopisu najbolj »razvpitemu« pisanju *-alec*, *-ilec* (bravec : bralec), o katerem je SAZU 1. 12. 1963 izdala sklep, da pišemo *l* in ne *v* (bralec). In vendar so nekateri pisci, prevajalci, celo jezikoslovci, vztrajali in še naprej uveljavljali pisavo *-avec*. Založbe so pri izdajanju njihovih knjig takšno odločitev avtoritet tolerirale, dokler ni pisava *-alec*, ne da bi bil za to potreben poseben jezikovni bič, *-avca* povsem izpodrinila. Tudi pri pregledovanju člankov za revijo **Golf** sem se v posebnih okoliščinah zavestno odločala in piscu nisem popravljala izvirnih angleških izrazov.

Naj se zdaj še enkrat vrnem h golfski jezikovni sekciji. Seveda je bil smisel njenih prizadevanj v tem, da bi se golfska terminologija čim bolj poenotila. In če bi analizirali besedila, objavljena v prvih številkah revije **Golf**, in jih primerjali s poznejšimi, bi morali priznati napredek. Še najbolj pa se rezultat dela jezikovne sekcije kaže v **Leksikonu golfa** (Ljubljana 2002) mag. Janka Araha. Leksikon sicer izhaja iz izvirne angleške golfske terminologije, a je zelo sistematičen in nazoren, pri najbolj pogostih izrazih pa postreže tudi z izrazi v drugih evropskih jezikih, za nas poučnih zlasti s primerjavo slovanskih jezikov. Uporaben je tudi za tiste, ki ne poznajo golfa, a jih posamezni izrazi zanimajo, saj je ob angleškem izrazu in slovenski ustreznici oziroma podomačeni obliki vedno tudi širša razlaga iztočnice.

Jezikovna sekcija pri GZS je bila posrečen poskus, kako se lotiti terminologije, saj so v njej sodelovali tako igralci, ki jim ni bilo vseeno, kako se bo terminologija razvijala, kot jezikoslovci, ki lahko taka prizadevanja uravnotežijo, nikoli pa si ni domišljala, da je jezikovni zakonodajalec, saj ta vloga še pravopisni komisiji ni uspevala. Pri razmišljanju o pogumu, ki je potreben za ustvarjanje slovenskih izrazov (ti prihajajo med govorce skupaj z novimi izdelki in pojmi), sem se spomnila dobrega starega Valentina Vodnika, ki je ob pisanju in prevajanju knjig (**Kuharske bukve**, **Babištvo**) moral izumiti marsikateri slovenski strokovni izraz, da je delo sploh lahko dokončal. Vsej današnji globalizaciji in jezikovnemu izenačevanju navkljub še kanček njegovega razmišljanja: »Moje besede v teh bukvah so vse krajnskiga, slovenskega rodu, s tim razločkom, da se povsod v naši deželi ne govore. Ali pa ima za tiga volo meni kdo kaj očitati? Bom li drugam hodil imena beračit, kader jih doma najdem? /.../ eden drugemu moramo podati, kar ima slednji dobro čistiga.«

In za konec še misel, ki jo je o jeziku zapisal literarni zgodovinar Ivan Prijatelj. Takole pravi: »Jezik je večni mladenič, čigar rast ne preneha nikdar. Jezik je večno ustvarjanje, jezik je življenje, o katerem marsikaj vemo, kako je hodilo, a ničesar, kam pojde, razen to, da samega sebe, to je svoje preteklosti, ne bo zatajilo nikoli.«

Tončka Stanonik